

آیین

دامغان / سمنان

عباس رایجی

عکس‌ها: مسعود محقق

البرز شرقی به لحاظ داشتن مراتع غنی و پوشش گیاهی متنوعش از دیرباز قطب دامداری سنتی و سبک با رویکرد پرورش دام سبک گوسفند بوده و هنوز هم هست. از گذشته‌های دور که آغازش را کسی نمی‌داند در مراتع البرز شرقی از ارتفاعات گرگان و «زیارت» و «شاه‌کوه» در استان گلستان گرفته تا مراتع دامغان در استان سمنان و «هزارجریب» در مازندران، نوعی نظام دامداری خاصی برقرار است که به آن «بنه‌های مختابادی» می‌گویند. در بنه‌های مختابادی برخلاف دیگر دامدارها که تنها یک یا چند دامدار و گوسفندهایش با هم در یک جا مستقر می‌شوند، چندین چوپان در فصل شیردهی، گوسفندانشان را با هم همراه کرده و در پایان فصل جدا می‌کنند. دانش دامداری سنتی گذشته و امروز مراتع البرز شرقی برخلاف تصورمان بسیار پیچیده و پر کاربرد است. آنان این دانش را نسل به نسل و سینه به سینه به فرزندان‌شان انتقال داده‌اند تا امروز که علوم جدید و دامداری صنعتی هم به این عرصه وارد شده است. با همه این‌ها آیین امام در هنوز در میان دامدارهای منطقه با قوت انجام می‌شود.

به لحاظ وجود بقعه متبرک امامزاده محمد دیباج و تقدس و ارزش بالای این بقعه در بین اهالی منطقه، این جشن را امام‌در نام‌گذاری کرده‌اند، یعنی به نیت امامزاده مدفون در این سرزمین محصولات بومی و دامی و لبنیات‌شان را خیرات می‌کنند که به گویش منطقه «خیرات در کردن» نام دارد. این آیین در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

● نیمه برای امامزاده، نیمه برای فقرا

«علی محمد قربانیان» یکی از «مختاباد» هاست، دامدارهایی که ساکنان همیشگی دامنه‌های البرز بوده‌اند. برای او آیین امام‌در، شروع فصل شیردوشی است. معتقد است این جشن در آغاز فصل دوشیدن شیر برگزار می‌شود. دامداران پیش از شروع این فصل، اولین بار شیر دامشان را اینجا می‌دوشند. شیر حاصله و محصولات تولید شده از آن، به دو قسمت تقسیم می‌شود. نیمه از آن خرج امامزاده می‌شود و نیم دیگرش خرج فقرا و تهیدستان منطقه.

علی محمد توضیح می‌دهد «گله‌ها به نوبت، معمولاً هر روز یک یا دو گله به این امامزاده می‌آیند و کنار درخت ارس اتراق می‌کنند. شیرها که دوشیده شد، رمه چرخ می‌زند و برمی‌گردد تا راهی کوه شود.

جشن فقط در یک روز که از پیش تعیین شده برگزار می‌شود اما گله‌ها هر روز یکی یا دو تایشان به اینجا می‌آیند و به نیت تبرک و خیرات دوشیده و به مراتع خود فرستاده می‌شوند. شیردوشی گله‌های گوسفندان در مدت دوهفته در کنار درخت کهنسال ۲ هزار و ۵۰۰ ساله اُرس دیباج که در جوار بارگاه امامزاده محمد دیباج قرار گرفته انجام می‌شود. چوبداران و اهالی منطقه معتقدند با این کارشان گوسفندان‌شان را از بلاها و بیماری بیمه می‌کنند. آیین امام‌در که انجام شود، رمه‌دارها خاطرشان جمع است که چوپان‌ها با امنیت تمام رمه‌ها را به کوه می‌برند و برمی‌گردانند.

صحن امامزاده محمد دیباج در روز جشن، شلوغ‌تر از همیشه است